

EL NOM DE Cerdanyola FA 1050 ANYS

El meu llibre de Cerdanyola

EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Dossier del professorat

Introducció

Els noms geogràfics i entre ells els noms dels pobles i ciutats, no han estat posats per caprici ni per atzar, moltes vegades inclouen una descripció del lloc designat o bé expressen una relació amb alguna família i/o propietat del lloc esmentat.

En el cas de Cerdanyola no sabem d'on prové el nom, però segur que quan es va començar a utilitzar era per alguna raó.

De fet Josep Maria Albaigés [*Enciclopedia de los topónimos españoles*, Barcelona, 1998, pp. 7-16] diu que *“més durador, fins i tot que la memòria humana, és el nom d'una cosa, que saltant de generació en generació viu en els seus habitants, preservant de l'oblit aquell instant màgic en què la cosa obtingué el veritable ésser. I a dins de la paraula ocupa un lloc especial el topònim, que inicialment derivat del nom comú per a ser aplicat en un lloc concret, va sent treballat a la seva manera per cada generació, que el transformarà, polirà i construirà una pròpia versió per a l'ús de la següent”*.

Efectivament així ha estat en el cas de Cerdanyola, que ha anat variant la seva ortografia. Al llarg dels anys, s'ha escrit de formes diferents en funció dels canvis econòmics, socials i polítics que s'han produït al llarg dels seus mil anys d'història.

I si bé el nom s'ha escrit de formes diferents, la seva fonètica no ha variat, s'escriu com s'escriu tots els seus habitants el reconeixien, i tots participaven del mateix sentiment d'identitat i de pertinença a un lloc concret.

L'estudi de l'origen i l'evolució del nom de la nostra localitat ens permet apropar-nos una vegada més a la seva història i conèixer i valorar el patrimoni immaterial de Cerdanyola.

OBJECTIUS

- Reconèixer i valorar el patrimoni immaterial de Cerdanyola.
- Utilitzar diferents nocions relacionades amb el temps passat i present.
- Proporcionar a l'alumnat elements de reflexió sobre la història de Cerdanyola i el treball dels historiadors i de les historiadores.
- Descobrir una manera característica de comptar el temps en època medieval.
- Conèixer diferents hipòtesis sobre l'origen del nom.
- Reconèixer les diferents formes d'escriptura del nom i relacionar-les amb períodes històrics concrets.

Dijous 6 d'abril de 2006

El nom de Cerdanyola fa 1050 anys

Introducció

Si algun dia viatgeu per un altre país i sentiu algú que parla català, el buscareu ràpidament i, segurament, li preguntareu d'on és. Si us diu que és de Girona, per exemple, tindreu una gran alegria, però si us diu que és de Cerdanyola del Vallès l'alegria serà encara més gran. Probablement us sentireu molt propers a aquella persona perquè compartiu un munt de coses, entre d'altres la mateixa llengua, llocs que coneixeu, i moltes altres complicitats, és a dir compartiu una identitat.

El nom d'un lloc o d'un territori, com ara Cerdanyola, defineix una comunitat i representa un valor molt important en la configuració de la seva identitat històrica. Per això et proposem treballar, en aquest dossier, l'origen i l'evolució del nom de la nostra població. Abans de començar comprovarem què saps del nom de Cerdanyola.

CONEIXEMENTS PREVIS

- *Per què creus que els historiadors i les historiadores diuen que, precisament el dijous 6 d'abril del 2006 el nom de Cerdanyola fa 1050 anys? Quina prova deuen haver trobat per poder fer aquesta afirmació? Feu una breu hipòtesi.*
- *Coneixes algun altre lloc que tingui el mateix nom que la nostra ciutat? Escriu-lo.*
- *Al llarg del temps, el nom de Cerdanyola s'ha escrit de diferent manera. Escriu les formes que coneguis:*

De quan aquesta terra es va dir Cerdanyola

Segurament heu contestat bé la primera pregunta. Efectivament, els historiadors i les historiadores han trobat un document en el que apareix, per primera vegada, la paraula *Cerdanyola* per designar el lloc on vivim. Això no vol dir que abans no hagués tingut un nom. **Fa més de 600.000 anys que els éssers humans habiten aquest territori** i segur que a cada època l'han anomenada d'alguna manera. Per exemple, sabem, pels historiadors romans, que en temps dels ibers els dos Vallès, el Baix Llobregat, el Barcelonès i el Maresme formaven un territori anomenat Laietània.

Aquest document, que tens a continuació, forma part del Cartulari (un recull de documents) del monestir de Sant Cugat del Vallès . Està escrit en llatí, que era la llengua dels **romans** i a que es feia servir en els documents en època medieval. Llegeix la part que està en negreta. Segurament comprendràs algunes paraules perquè, com ja saps, tant el català com el castellà o gallec són llengües derivades del llatí, són llengües romàniques.

In nomine Domini. Ego Leta, femina, et Teudardus et Seniofredus, qui sumus elemosinarios de quod Junici, quod pro ipsa elemosinam donatores summus a domum santi Cucuphati martir, quod situm est in comitatum Barchinona, in Vallense, iuxta vinculo Cerdaniola. Certum quidem et manifestum est enim quia placuit animis nostris, et placet, nullius quoque egentis imperio, nec suadentis ingenio, sed propria et expontanea nostra hoc elegit nobis bona voluntas, ut ipsa elemosinan aliquid donare debemus, sicuti et facimus, ad predicoto domum santi Cucuphati; donamus ibidem pro ipsa elemosinam terra quod nos tenemus , sicut in nostro iudicio obligatum tenemus ad seriem conditionis, ordinante iudicem. Et est ipsa terra in comitatum Barchinona, in Vallense, in termino de ipsa Roka; qui afrontat ipsa terra: de oriente in terra de **Rimulo**, femina, de meridie in terra de Leta, femina, et de occiduo in torrente quod exinde discurret, de circi in terra de **Argerico**. Quantum in istas afrontaciones includunt, donamus, ibidem ipsa terra ad predicto domum santi Cucuphati ad eius servientes, ad integrum, illic perhenditer abendi, tenendi, vel faciendi exinde quod voluerunt, liberam, in Dei nomime, abeant plenam postestatem, sicut kanonica octoritas iubet, propter remedium anime Junici, una cum exió vel regresio suo, a proprium. Quod si nos donatores aut ullus homo, qui contra hanc donacione venerit pro irrumpendum non hoc valeat vindicare, sed componat, aut componamus predicta terra in duplo cum omnem suam inmeliorationem, et hanc donacio firmis permaneat omnique tempore.

Facta donacione VIII° idus aprili ani II° regnante Leutarius rex, filium Leudevici. Signum Leta, femina; signum Teudardus: signum Seniofredus, qui hanc donacione fecimus et firmare rogavimus; signum **Gelmirus**; signum **Godmar**; signum **Johannes**, presbiter.

Ss **Adalmirus**, presbiter, qui hanc donacione scripsit die et anno quod supra.

Resumint , el document diu que Leta, Teudardo i Seniofred fan donació al monestir de Sant Cugat d'unes terres situades a la Roca. Aquestes terres procedeixen del testament de Júnic, del qual són hereus.

- Busca en el text la paraula Cerdanyola i copia-la tal i com està escrita. En què es diferencia de com ho fem ara?

Cerdaniola- La i llatina es converteix en y grega.

Podem fer observar, com indica en Miquel Sánchez que “La forma Cerdaniola com a forma llatinitzada del so que empraven els pagesos per designar la seva comunitat, Cerdanyola. s’apropava força a la paraula que es feia servir, malgrat que el llatí no té el so específic de la palatal, ni la lletra Y, que en català s’empra al costat de la –n- per fer aquest so (-ny). (M. Sánchez: Història de Cerdanyola. Dels orígens al segle XX, pàg. 68)

FEM DE HISTORIADORS I DE HISTORIADORES

Segons ens diu el document la donació es va fer el **VIII° idus aprili ani II° regnante Leutarius rex, filium Leudevici.**

Com pots veure aquesta manera de datar és molt diferent a la nostra. Et proposem que facis d'investigador o d'investigadora i desxifris la data. Per poder-ho fer cal que coneguis el calendari romà, que era el que es seguia en aquesta època.

El **calendari romà** és d'origen lunar. Cada mes tenia tres dates principals, relacionades amb les fases de la Lluna. Aquestes dates eren:

Les **calendes**, començaven el primer dia de mes.

Les **nones** de març, maig, juliol i octubre començaven el dia 7, les de la resta de mesos començaven el dia 5.

Els **idus** de març, maig, juliol i octubre començaven el dia 15, els de la resta de mesos començaven el dia 13.

Per passar les dates antigues al nostre calendari, els historiadors i les historiadores tenen una fórmula que, en el cas dels idus, és la següent: **al dia en què comencen els idus del mes esmentat en el document se li suma 1 i se li resta el número d'idus indicats en la data.**

Sembla molt complicat, però no ho és tant. Et donem un exemple:

Els V idus de febrer en un document medieval equival al 9 de febrer del nostre calendari, Mira com ho hem fet: com que el mes és febrer, els idus comencen el dia 13; si a 13 li sumem 1 i li restem els 5 idus tenim el 9 de febrer. Fàcil, no?

- Ara fes tu el càlcul amb la data del nostre document **VIII° idus aprili**

Els idus d'abril comencen el 13; si li sumem 1 seran 14, li restem 8, queda el 6 d'abril

Ja tens el dia i el mes. Ara cal que calculis l'any. Això és més fàcil. Et donem els anys del regnat d'alguns reis francs d'aquesta època i ho podràs fer sense dificultat.

Lluís 936 a 954

Lotari 954 a 987

Hug Capet 987-996

Per tant **ani II^a regnante Leutarius rex, filium Leudevici** equival a l'any

956

Si us sorprèn que en el document aparegui el nom del rei franc Lotari, penseu que en aquesta època (segle X, edat mitjana) la Catalunya Vella formava part de l'Imperi Franc. Els comtes catalans eren delegats de l'autoritat del rei franc, en aquest cas de Lotari.

- Ara que tens dia, mes i any, contesta en quina data es va signar el document?

El 6 d'abril del 956

- Quan temps fa exactament que es va fer la donació? **El 6 d'abril farà o ha fet 1050 anys** (dependrà del moment en el que féu el treball).

Sobre l'origen i significat del nom de Cerdanyola

El nom Cerdanyola és un topònim. Escribeu el significat de la paraula topònim, si no ho coneixeu busca'l al diccionari.

TOPÒNIM: **Nom propi de lloc.**

No sabem exactament quin és el motiu pel qual el lloc on vivim s'anomena Cerdanyola. Els historiadors i els lingüistes han donat diverses explicacions la majoria relacionades amb **la terra d'on procedia una gent** que en un moment determinat es va instal·lar en aquestes terres.

- De quin d'aquest dos llocs creus que deriva el nom de Cerdanyola? Encercla'l. No et refiïs, ja saps que els mots canvien amb el temps.

Cerdanya

Sardenya

Se'ls demana que facin un hipòtesi, per tant pot ser qualsevol de les dues, encara que el més probable és que encerclin la primera.

El que diuen els experts

A continuació trobaràs dos textos que parlen de l'origen del nom de Cerdanyola. Tots dos són de l'any 2005, però diuen coses diferents:

1. Cerdanyola és un nom format en època romànica (edat mitjana)

L'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans va ser consultada per l'Ajuntament de Cerdanyola sobre l'origen del topònim de Cerdanyola. ja que al *Nomenclator de la Toponímia Major de Catalunya* diu:

“Cerdanyola del Vallès. Cerdanyola, en la documentació antiga Cerdaniola (s.X) “petita Cerdanya”, al·lusiú a l'origen dels repobladors; Vallès, determinatiu local”.

Segons l'Oficina d'Onomàstica la hipòtesi que Cerdanyola és una forma derivada del topònim Cerdanya es basa en **arguments de caràcter estrictament lingüístic, mentre no es té coneixement de dades històriques concretes que confirmen les migracions de població de la Cerdanya, és a dir, que no se sap en quin moment es devien donar ni qui les devien integrar.** Des del punt de vista lingüístic, afirma que, *resulta palès que Cerdanyola és un derivat de Cerdanya, format en època romànica per mitjà del sufix d'origen llatí –OLA, -OLU, que té un caràcter de diminutiu.*

Cerdanya, prové del llatí CERITANIA, que era el nom que rebia la terra on vivien els ceritans, una de les tribus ibèriques que habitava la zona de l'actual Cerdanya.

2. Cerdanyola és un nom preindoeuropeu

Miquel Sánchez, a la seva *Història de Cerdanyola. Dels orígens al segle vint*, afirma que:

“És conegut que quan els pobles dels temps antics i de l'alta edat mitjana conquerien un nou territori habitat per un altre poble de llengua i cultures diferents, gairebé sempre mantenien el so dels topònims que sentien als nadius i els adaptaven a les seves llengües amb formes diferents i, fins i tot, amb significats etimològics dispers....

*Alguns pobles preindoeuropeus van migrar cap a la Península Ibèrica, com els dels camps d'urnes (XIII-XII aC.). **Es creu que els ibers van migrar des del Caucas i van arribar fins al Llenguadoc i Andalusia.***

Les arrels CAR (KAR), CER (KER) són preindoeuropees, i en aquells llenguatges definien roques i turons..... A Catalunya són infinitat els topònims amb arrel CER que es fan servir per designar poblaments, cims, turons, serres, rius, etc.

Aquesta arrel CER és l'arrel del topònim Cerdanyola. Podem dir que la paraula Cerdanyola podria tenir un origen preindoeuropeu. Per aquestes raons, es pot suggerir que l'origen de la veu CER-anyola fos iber, amb una antigor mínima, doncs, que es remuntaria al segle V aC., cosa que implicaria un assentament humà que es defensa ell mateix en la seva regió, aplicada amb tota propietat al poblament iber del turó de Ca n'Oliver (450-50 aC.)”.

Com pots comprovar les dues explicacions són ben diferents i totes dues plantegen problemes d'argumentació.

Una de les dues es basa només en criteris lingüístics i no disposa de cap dada històrica, ni documental ni arqueològica, que demostrï que persones procedents de la Cerdanya es va instal·lar al nostre territori, però podria ser. En aquesta època es van produir importants moviments de població del nord cap el sud.

L'altra hipòtesi es basa en arguments lingüístics i històrics molts dels quals avui han estat refutats. El més important és que els ibers no són un poble preindoeuropeu ni van emigrar del Caucàs. Com ens diuen dos arqueòlegs en el llibre publicat l'any 2005, sobre l'origen de la cultura ibèrica ..*"ja fa temps que s'ha desfet el concepte dels ibers com un poble que immigrà venint del nord d'Àfrica duent la seva peculiar civilització ja formada. Més aviat tothom es decanta per la hipòtesi que l'iberisme és un fenomen de civilització. Una creació bàsicament indígena, damunt de l'antic fons de poblament i sense noves aportacions ètniques, nascuda de l'estímul derivat dels contactes grecs i feníciocartaginesos"*. (Sanmartí, J. i Santacana, J.: *Els ibers del nord*, Dalmau Ed.)

- *Sabries dir qui defensa cadascuna? Escribeu la resposta correcta a continuació:*

La primera: **L'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans**

La segona: L'historiador Miquel Sánchez, al seu llibre: ***Història de Cerdanyola. Dels orígens al segle vint***

- *Us proposem reflexionar sobre les dues postures. El més important, però, és que us adoneu que sovint **els historiadors i les historiadores no disposen de dades suficients per afirmar les causes d'un fet, què va passar en un moment donat, etc., que cal investigar contínuament i que és important llegir el que diuen altres investigadors.***

De com s'ha escrit el nom de Cerdanyola

- En les imatges que trobaràs a continuació el nom de la nostra ciutat apareix escrit de quatre maneres diferents. Busca-les, marca-les amb retolador i escriu-les..

Sardañola

Cerdanyola (del Vallès)

Sardanyola

Sant Martí de
Cerdanyola

Anota també la forma llatina del primer document que has treballat:

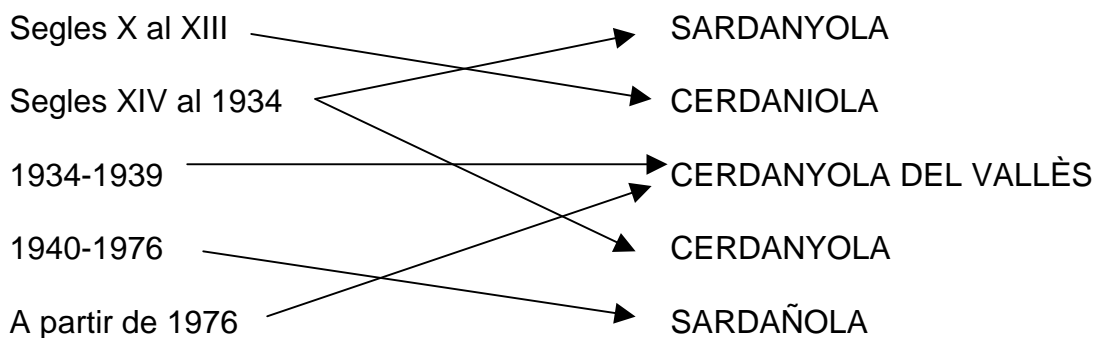
Cerdaniola

Al llarg dels més de 1000 anys que existeix, el nom de Cerdanyola s'ha escrit de moltes maneres.

- En època medieval, ja ho saps, s'escrivía **CERDANIOLA**.
- Més tard, quan es va començar a redactar documents en català, van aparèixer les formes **CERDANYOLA** i **SARDANYOLA**; la llengua catalana encara no estava reglamentada i la manera d'escriure sovint depenia de la fonètica.
- Durant la República es va fixar la forma **CERDANYOLA DEL VALLÈS**, que no es va tornar a utilitzar fins a la recuperació de la democràcia i la normalització de l'ús del català. A finals del segle XIX, però especialment durant la dictadura franquista es produeix una forta repressió sobre la cultura catalana i els noms es castellanitzen, és quan es va fer servir la forma **SARDAÑOLA**.

Cap d'aquestes maneres d'escriure ha estat, però, exclusiva i, sovint, han conviscut en un mateix moment diferents formes, fins i tot en algun moment Cerdanyola va ser anomenada pel nom de la seva parròquia, **SANT MARTÍ DE CERDANYOLA**.

- *Relaciona la forma d'escriure el nom de Cerdanyola i l'època en què creus que es va fer servir de manera predominant.*

L'antroponímia o el nom de les persones

En el document on apareix per primer cop el nom de Cerdanyola, que hem treballat al començament d'aquest dossier, hi ha també el nom de diversos personatges que són els que intervenen en la donació. Si te'l tornes a mirar, veuràs que els hem marcat amb negreta. La majoria són noms que no coneixem.

- *Hi ha un nom que encara avui duen alguns homes. Saps quin és? Escribeu-lo en llatí, en català i en castellà.*

llatí
Johannes

català
Joan

castellà
Juan

- *Escribeu els noms que apareixen al document i que amb el temps s'han anat perdent.*

**1. Leta, 2 Teudardus, 3 Seniofredus, 4. Junici, 5 Rimulo,
6 Argerico, 7. Leutarius, 8. Leudevici, 9 Gelmirus, 10 Godmar
11. Adalmirus**

Suggeriments: Es pot comentar que tant Leta com Rimulo són noms femenins. També es podria parlar de l'origen llatí d'alguns noms i de l'origen visigòtic d'altres.

Un nom que no és exclusiu

Cerdanyola no és topònim que tingui en exclusiva el lloc on vivim. El porten altres indrets, muntanyes, rius i rieres, cases, barris, etc. Sovint molt lluny de nosaltres.

- *Et proposem un petit treball de recerca. Busca en un atlas de Catalunya (índex de topònims) o a internet, el nom Cerdanyola i omple el quadre que trobaràs a continuació.*

NOM	QUÈ ÉS	COMARCA
Cal Cerdanyola	Una masia	Berguedà
Cerdanyola del Vallès	Cap de municipi	Vallès Occidental
Cerdanyola	Barri de Mataró	Maresme
Cerdanyola	Riu	Berguedà
Cerdanyola	Serra	Berguedà
Sant Julià de Cerdanyola	Berguedà	Berguedà

A manera de conclusió

Per tal de què puguis veure que has après amb aquest dossier et fem una proposta de treball.

Un nom amb una llarga història

- *Fes un resum dels diferents aspectes que has treballat en aquest dossier. Per ajudar-te segueix el guió que trobaràs a continuació.*

- . Des de quan està habitat aquest territori
- . Des de quan i com sabem que es diu Cerdanyola
- . Quin podria ser l'origen i el significat del nom
- . De quines maneres diferents s'ha escrit el nom de Cerdanyola i per què

Es tractaria de fer un text seguint el guió que servís de síntesi. També es podria plantejar en forma de preguntes.

Què has après?

- *Per acabar, torna a la pàgina inicial i revisa les respostes que havies escrit a l'inici del treball, en l'apartat coneixement previs. Afegeix les respostes que no sabies i rectifica les que no havies contestat bé.*